

Glasovanje osoba s intelektualnim teškoćama u kontekstu temeljnih ljudskih vrijednosti

Aleksandra Gvozdanović Debeljak*

agdebeljak@mefos.hr

Borko Baraban**

bbaraban@unios.hr

Robert Lovrić***

rlovric@mefos.hr

<https://doi.org/10.31192/np.16.2.2>

UDK: 324.8-056.36

Izvorni znanstveni rad /

Original scientific paper

Primljeno: 12. veljače 2018.

Prihvaćeno: 25. ožujka 2018.

Cilj je rada bio istražiti i prikazati razinu informiranosti osoba s intelektualnim teškoćama o političkim izborima te opisati razloge i načine zbog kojih osobe s intelektualnim teškoćama (ne) izlaze na izbore – dakle, dobiti jasniji uvid u fenomen političke participacije sudionika s intelektualnim teškoćama i ostvarivanja njihovih glasačkih prava tijekom sudjelovanja na političkim izborima. Uzorak čini heterogena skupina od deset osoba s intelektualnim teškoćama iz Centra za inkluziju, Osijek. Sudionici su u dobi između 28 i 65 godina. U istraživanju je primijenjena metoda razgovora (polustrukturiranoga intervjua) istraživača sa sudionicima. Razgovori su održani u prostorima Centra. Sudionici su odgovarali na tri temeljna pitanja postavljena tijekom intervjua. Uz svako su temeljno pitanje dodatno odgovarali na potpitanja istraživača. Podatci istraživanja prikazani su na kvalitativnoj razini. Rezultati razgovora upućuju na neodgovarajuću informiranost ispitanika o političkim izborima koja rezultira neosviještenošću ispitanika o svrsi političkih izbora i funkcionalnosti participiranja na izborima putem glasovanja. Također, slab je odaziv sudionika na izborima, a time i njihovo nedostatno korištenje vlastitih prava u smislu političke participacije kao osoba s invaliditetom. Ostvarivanje prava osoba s invaliditetom ne smije ovisiti

* Aleksandra Gvozdanović Debeljak, mag. prim. educ., mag. razredne nastave s defektologijom, doktorandica na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu, Sveučilište u Zagrebu, Borongajska cesta 83f, HR-10 000 Zagreb, Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo, Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Crkvena 21, HR-31000 Osijek; Osnovna škola Ljudevita Gaja, Osijek, Krstova ulica 99, HR-31000 Osijek.

** Doc. dr. sc. Borko Baraban, Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Trg Svetog Trojstva 3, HR-31000 Osijek.

*** Dr. sc. Robert Lovrić, mag. med. techn., Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Crkvena 21, HR-31000 Osijek.

o (ne)spremnosti sustava ili volji pojedinaca, već ono mora biti primarnim ciljem inkluzivne politike i društva uopće.

Ključne riječi: izbori, osobe s intelektualnim teškoćama, glasovanje, politička participacija.

Uvod

Pozitivan odnos prema osobama s intelektualnim teškoćama, temeljen na poštovanju integriteta, ljudskih prava, potreba i vrijednosti, pretpostavka je aktiviranja potrebnih čimbenika u društvu za stvaranje primjerenih vanjskih uvjeta za kvalitetu življenja, a time i za postizanje ciljeva rehabilitacije tih osoba.¹ Ljudska se prava u današnjem sustavu političkog aktivizma često selektivno primjenjuju, ovisno o »kategoriji« ljudske pripadnosti. Uključivanje osoba s invaliditetom i drugih korisnika usluga socijalne skrbi je iznimka, a ne norma kada je riječ o zapadnim industrijskim zemljama poput Velike Britanije. Sudjelovanje u formalnim političkim i građanskim institucijama i strukturama ograničeno je i pristrano prema klasi, spolu, rasi i dobi.² Postoje i dodatna isključenja, poteškoće pa i financijski problemi za osobe s invaliditetom i ostale korisnike usluga socijalne skrbi.³ Također, istraživanja pokazuju da osobe s intelektualnim teškoćama imaju četiri do deset puta veće šanse postati žrtvama nasilja nego osobe bez invaliditeta.⁴

Prema dostupnim podacima, u Republici Hrvatskoj deficitaran je broj publiciranih znanstvenih i/ili stručnih istraživanja koja opisuju fenomen političke participacije osoba s intelektualnim teškoćama na izborima. Ovim se istraživanjem nastoji prikazati kako osobe s intelektualnim teškoćama doživljavaju i proživljavaju glasovanje na izborima te razinu njihove osviještenosti kao i sredine u kojoj žive kada je u pitanju njihova politička participacija. Rezultati ovog istraživanja mogu ukazati na potencijalne probleme osoba s intelektualnim teškoćama i moguće propuste društva prema takvim osobama tijekom političkih izbora, te potaknuti državne institucije na definiranje prioriteta i postupaka radi učinkovitije regulacije prava osoba s intelektualnim teškoćama u njihovoj sveukupnoj političkoj participaciji.

¹ Usp. Daniela BRATKOVIĆ, Modeli skrbi u svjetlu ljudskih prava osoba s intelektualnim teškoćama, u: Marina ŠKRABALO, Nives MIOŠIĆ-LISJAK, Jasmina PAPA (ur.), *Mobilizacija i razvoj zajednica. Akcijsko istraživanje u Hrvatskoj*, Zagreb, MAP savjetovanja, 2006, 205.

² Usp. Peter BERESFORD, Jane CAMPBELL, Disabled people, service users, user involvement and representation, *Disability & Society*, 9 (1994) 3, 315-325, 318.

³ Usp. Nino ŽGANEC, Maja LAKLIJA, Marina MILIĆ BABIĆ, Pristup socijalnim pravima i osobe s invaliditetom, *Društvena istraživanja*, 21 (2012) 1, 59-78, 62.

⁴ Usp. Ana Marija JOSIPOVIĆ, Elizabeta NAJMAN HIŽMAN, Zdravka LEUTAR, Nasilje nad osobama s intelektualnim teškoćama, *Nova prisutnost*, 6 (2008) 3, 353-372, 357.

1. Teorijski okvir

Osobe s invaliditetom su osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.⁵ Intelektualne se pak teškoće definiraju kao značajno ograničenje u ukupnom životu pojedinca, karakterizirano bitnim ispodprosječnim intelektualnim funkcioniranjem koje je istodobno popraćeno smanjenom razinom u dvije ili više adaptivnih vještina (komunikacija, briga o sebi, stanovanje, socijalne vještine, samousmjeravanje, zdravlje i sigurnost, funkcionalna akademska znanja, slobodno vrijeme i rad).⁶ Fenomen političke participacije osoba s intelektualnim teškoćama fundamentalan izvor ima u teoriji ljudskih prava koja stremi realizaciji i zaštiti neprekršenih prava osoba.⁷ Ostvarivanje glasačkih prava osoba s intelektualnim teškoćama u današnje je vrijeme nužno promatrati u kontekstu suvremenoga socijalnog modela i modela ljudskih prava.

U okviru takvog pristupa, osobe s intelektualnim teškoćama u središtu su odlučivanja i uživaju veću samostalnost i kontrolu nad svojim životom. Organizirajući se u pokret samozastupanja, osobe s intelektualnim teškoćama jasno pokazuju da imaju što reći, naravno, ako im se pruži prilika.⁸ Osobe s invaliditetom smatraju se subjektom sposobnim za slobodne i neovisne političke izbore, što im, među ostalim, omogućuje i punopravno glasovanje. Zabilježen je incident na biračkom mjestu, usmjeren poglavito prema osobi s invaliditetom. Navedeni slučaj poziva na istraživanje proceduralnih oblika glasovanja i nedavnih promjena u postupcima za osobe s invaliditetom.⁹

Neosvijestjenost društva, nažalost, održava živim zastarjeli medicinski model što se očituje u interakciji s osobama s invaliditetom. Medicinski model usredotočuje se na osobu s invaliditetom kao prema problemu za koji se traži lijek što se često očituje i kada je u pitanju jezična razina, odnosno uporaba naziva kojima se imenuju osobe s invaliditetom.¹⁰ Stav prema nekoj skupini ljudi

⁵ Ujedinjeni narodi, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, UN, Opća skupština, Ujedinjeni narodi, New York, 2006, čl. 1.

⁶ Svjetska zdravstvena organizacija, Definicija: intelektualne teškoće, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/news/news/2010/15/childrens-right-to-family-life/definition-intellectual-disability> (10.02.2018).

⁷ Usp. Tihomir ŽILJAK, Invaliditet je pitanje ljudskih prava: može li obrazovanje pomoći njihovu ostvarenju?. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 2 (2005) 1, 247-259, 248.

⁸ Usp. Vesna MIHANOVIĆ, Invaliditet u kontekstu socijalnog modela, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47 (2011) 1, 72-86, 74.

⁹ Usp. Christopher GAD, Steffen DALSGAARD, Disability as infra-critique. A compositionist approach to the election process in Denmark, *Journal of Cultural Economy*, 10 (2017) 3, 237-250, 247.

¹⁰ Usp. Deborah KAPLAN, The definition of disability. Perspective of the disability community, *Journal of Health Care Law and Policy*, 3 (2000) 2, 352-364, 352; Laura ROVNER, Disability, equality, and identity, *Alabama Law Review*, 55 (2004) 4, 1043-1099, 1043.

odražava se već u nazivu kojim ih se oslovljava pa diskriminacija počinje već u imenu kojim se neku osobu označilo invalidnom, odnosno manje vrijednom, hendikepiranom, kojoj nešto nedostaje – čime ju se svodi na njezin nedostatak umjesto da ju se doživi kao osobu koja ima neke poteškoće, ali ujedno ima i sposobnosti, želje i potrebe poput ostalih.¹¹ Neprimjerena uporaba jezika vrijeda osobe s invaliditetom i to se mora promijeniti jer se to može iskazati i uporabom uvriježenih eufemističkih izraza poput »osoba s invaliditetom«. ¹² Politika medicinskog modela često ne prepoznaje činjenicu da osobe s invaliditetom imaju sposobnost živjeti »pun život« bez obzira na svoj invaliditet.¹³ Na taj se način politike neprestano usredotočuju na poboljšanje tjelesnog ili mentalnog zdravlja osoba s invaliditetom, često zanemarujući ključna javna pitanja – poput uklanjanja barijera u okolišu i društvu te pružanja podrške u ostvarivanju drugih prava.

Osnovni je problem u participiranju osoba s intelektualnim teškoćama na izborima prije svega njihova neosvijestjenost o važnosti izbora uopće, što potvrđuju i izjave sudionika tijekom intervjua. Navedenom ide u prilog i činjenica relativno novog prava glasa na izborima za osobe s intelektualnim teškoćama – osoba u potpunosti lišenih poslovne sposobnosti.¹⁴ Osim nedovoljne informiranosti, jedna od ključnih prepreka za osobe s invaliditetom, u prenesenom i pravom smislu, jesu mjesta na kojima se glasuje. Ograničenje je u politikama koje posvećuju resurse dugoročnoj strategiji da bi se pomoglo osobama u invalidskim kolicima ako postojeće građevinske norme ne zahtijevaju da zgrada ima dizala i rampe.

2. Zakonski okviri o glasovanju osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj

Način glasovanja birača s invaliditetom u Republici Hrvatskoj propisan je izbornim zakonima¹⁵ te obveznim uputama Državnog izbornog povjerenstva (nadalje DIP).¹⁶ Članak 45. Ustava RH (NN 85/10) ističe da hrvatski državljani s navršениh 18 godina (birači) imaju opće i jednako biračko pravo u izborima za Hrvatski sabor, Predsjednika RH i Europski parlament te u postupku odlu-

¹¹ Usp. Marina ĐUKIĆ, Borko BARABAN, Jezična i medijska analiza hrvatskih mrežnih medija na primjeru osoba s invaliditetom, u: Albina ABIDOVIĆ (ur.), *Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa Rad i stvaralaštvo u XXI vijeku*, Brčko, Evropski univerzitet Brčko distrikt, 2017, 99-119, 103.

¹² *Isto*, 110.

¹³ Usp. Paul HARPUR, Embracing the new disability rights paradigm: the importance of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, *Disability & Society*, 27 (2012) 1, 1-14, 2.

¹⁴ Usp. Zakon o registru birača, *Narodne novine*, 144/2012, 105/2015., čl. 64.

¹⁵ Zakon o izboru zastupnika u Hrvatski sabor, Zakon o izboru predsjednika RH, Zakon o izboru članova u Europski parlament iz RH, Zakon o lokalnim izborima i dr.

¹⁶ Obvezne upute Državnoga izbornog povjerenstva, <http://www.izbori.hr> (09.02.2018).

čivanja na državnom referendumu, u skladu sa zakonom.¹⁷ Budući da navedeni članak ne isključuje osobe s invaliditetom, sve propisano u članku odnosi se i na njih. Navedenu pretpostavku o neisključivanju osoba s invaliditetom potvrđuje i članak 58. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (NN 63/07) definira mjere i aktivnosti radi ostvarivanja participacije osoba s invaliditetom u javnom i političkom životu.¹⁸ Strategija nije ostvarila sve predložene mjere do definiranog razdoblja 2015. godine. Trenutačno je aktualna Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2017. do 2020. godine. Članak 19. Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom propisuje jednako pravo svim osobama s invaliditetom na život u zajednici, s pravom izbora jednakim kao i za druge osobe. Članak 29. spomenute konvencije naglašava da će države potpisnice osobama s invaliditetom jamčiti njihova politička prava i mogućnost njihova uživanja jednako kao i drugima.¹⁹

3. Analiza GONG-a o pravu glasa birača s invaliditetom

Analiza o pravu glasa birača s invaliditetom kao i svih onih birača koji nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu zbog otežane pokretljivosti izrađena je kao dio GONG-ova projekta »Zaštita i ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom«.²⁰ DIP donosi prije svakih izbora obvezne upute koje sadrže i dodatne detalje o načinu postupanja članova biračkih odbora u slučaju glasanja birača kod kuće. Velik napredak, prema GONG-ovoj analizi, napravljen je u uputama DIP-a 2009. i 2010. godine za vrijeme predsjedničkih izbora. Tada je omogućeno slijepim i slabovidnim biračima da prvi put osobno glasuju uz korištenje prijevoda glasačkog listića na Brailleovu pismu, glasačkog listića i matrice za glasanje. U analizi GONG navodi probleme koji postoje u praksi. Problemi su uočeni neposrednim promatranjem izbornog procesa ili su ih dojavili birači.

¹⁷ Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, 85/2010., čl. 45.

¹⁸ Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine, *Narodne novine*, 63/2007, 1-47.

¹⁹ Ujedinjeni narodi, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, UN, Opća skupština, Ujedinjeni narodi, New York, 2006, čl. 19.

²⁰ GONG, *Kako do prava glasa? Glasanje osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj i preporuke za unapređenje pravnog okvira. Zaštita i ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom*, 2010; http://www.gong.hr/media/uploads/dokumenti/Analiza_invalidi_final.pdf (10.02.2018).

4. Upute Državnoga izbornog povjerenstva

DIP obveznom uputom propisuje način glasovanja birača s »tjelesnom manom, slijepih i slabovidnih birača, nepismenih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto.«²¹ Tako je propisano i da birač koji zbog »tjelesne mane«, odnosno motoričkih teškoća, ne bi mogao samostalno glasovati, može doći na biračko mjesto s drugom osobom koja će po njegovoj ovlasti i uputi zaokružiti redni broj ispred imena i prezimena kandidatkinje/kandidata, odnosno naziva kandidacijske liste za koju birač glasuje.²² U skladu s člankom 64. Zakona o registru birača osobe koje su u potpunosti lišene poslovne sposobnosti smatraju se biračima, odnosno imaju pravo glasovati.²³ U zapisnicima o radu biračkih odbora koje je u ožujku 2016. godine DIP dostavio autorima radi realizacije ovog istraživanja, birački odbori upisuju u predviđenu rubriku sve birače koji su glasovali uz pomoć druge osobe kao i birače koji nisu mogli pristupiti na biračko mjesto, a kojima je bilo omogućeno glasovanje izvan biračkog mjesta. Budući da se u navedenim rubrikama navodi samo ime i prezime birača, bez naznake je li riječ o biraču s invaliditetom, nepismenom biraču ili biraču koji zbog teže bolesti ili nemoći nije mogao pristupiti na biračko mjesto radi glasovanja, DIP nema statističke podatke o izlaznosti na izbore za svaku od navedenih kategorija birača.

5. Primjeri dobre prakse u Republici Hrvatskoj

Na izborima za predsjednika RH, koji su održani 2014./2015. godine, DIP je tiskao glasačke listiće i na Brailleovu pismu kako bi se slijepim i slabovidnim biračima omogućio samostalno glasovanje uz pomoć tehničkog pomagala – matrice. Na izborima zastupnika u Hrvatski sabor održanim u studenome 2015. godine DIP je osiguralo financijska sredstva za naknadu prevoditeljima Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba »Dodir« za gluhoslijepe birače kojima je tako omogućeno glasovanje. Na državnom referendumu 2013. godine u 12 ustanova socijalne skrbi bila su određena »posebna« biračka mjesta, a na izborima za članove u Europski parlament iz RH 2014. godine, kao i na izborima za predsjednika RH bilo je osam »posebnih« biračkih mjesta.

Na izborima zastupnika u Hrvatski sabor 2015. godine u 96 ustanova socijalne skrbi bila su određena »posebna« biračka mjesta. Navedena »posebna« biračka mjesta određuje ili predlaže nadležnim izbornim povjerenstvima, ovisno o izbornom zakonu, odnosno obveznoj uputi DIP-a RH, ministar nadležan za

²¹ Obvezne upute Državnoga izbornog povjerenstva, <http://www.izbori.hr> (09.02.2018).

²² Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, *Zapisnik o radu biračkih odbora*, 2016. (materijali dostavljeni autoru radi provođenja istraživanja).

²³ Zakon o registru birača, *Narodne novine*, 144/2012, 105/2015., čl. 64.

poslove socijalne skrbi. Osobe s intelektualnim teškoćama političkim aktivizmom (uz podršku Udruge za samozastupanje) ostvarile su pravo glasa za osobe u potpunosti lišene poslovne sposobnosti, osobe s intelektualnim teškoćama. To je ujedno i posljedica promjene političkog modela prema osobama s invaliditetom iz medicinskog u socijalni model i model ljudskih prava. Unatoč potencijalnom aktivizmu, osobe s invaliditetom ciljna su skupina koja ima nisku razinu uključenosti u politiku kao i u kreiranje javnih politika.²⁴

6. Cilj istraživanja

Cilj je rada bio istražiti i prikazati razinu informiranosti osoba s intelektualnim teškoćama o političkim izborima te opisati razloge i načine zbog kojih osobe s intelektualnim teškoćama (ne) izlaze na izbore. Dakle, istraživanjem se željelo dobiti jasniji uvid u fenomen političke participacije sudionika kao osoba s intelektualnim teškoćama i ostvarivanja njihovih glasačkih prava tijekom sudjelovanja na političkim izborima. Stoga, provedenim se istraživanjem nastojalo odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

- a) Koliko su osobe s intelektualnim teškoćama informirane o političkim događanjima i izborima u RH?
- b) Kakvi su stavovi i kakva su iskustva osoba s intelektualnim teškoćama u vezi s političkim izborima?
- c) Koji čimbenici utječu na političku participaciju osoba s intelektualnim teškoćama?

7. Metodologija istraživanja

7.1. Sudionici

Prigodan uzorak čini deset sudionika (N=10), osoba s intelektualnim teškoćama iz Osječkog centra za inkluziju. Sudionici su izravno povezani s istraživačkim pitanjem, što je podrazumijevalo osobu s intelektualnim i/ili tjelesnim teškoćama kojoj je omogućeno glasovanje. Pet (50 %) je muških i pet (50 %) ženskih sudionika, dobi od 28 do 65 godina s medijanom 35,5 godina i interkvartilnim rasponom od 29 do 54 godine.

²⁴ Usp. Ana PETEK, Transformacija politike prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj. Analiza ciljeva, *Anali Hrvatskoga politološkog društva*, 7 (2010) 1, 101-121, 117.

7.2. *Tijek istraživanja i prikupljanje podataka*

Podatci su od sudionika prikupljeni u rujnu 2016. godine, tijekom dva dana u prostorima Osječkoga centra za inkluziju, metodom polustrukturiranoga intervjua. Intervjue je provodila autorica članka sa svakim sudionikom pojedinačno, bez nazočnosti drugih sudionika ili osoba. Tijekom intervjua vođene su pisane bilješke o odgovorima sudionika. Vrijeme za odgovaranje sudionicima nije bilo ograničeno, a svaki je intervju trajao od 10 do 15 minuta. Sudionici su na početku intervjua na upit istraživača naveli svoje opće podatke (dob i mjesto stanovanja), a potom odgovarali na tri temeljna pitanja. Uz svako su temeljno pitanje dodatno odgovarali na nesugestibilna potpitanja istraživača upotrijebljena radi pojašnjenja pojedinog temeljnog pitanja te poticanja sudionika na razgovor o navedenim pitanjima.²⁵ Tijekom intervjua sudionicima je osigurana sloboda odgovaranja i mogućnost otvaranja novih sadržaja važnih za svakog sudionika. Sudionici su odgovorili na sljedeća temeljna pitanja i dodatna potpitanja:

- a) Opišite aktualna politička događanja u RH.
Koji su Vam političari i političke stranke poznati?
Na koji se način odabire predsjednik ili premijer?
Što trebamo napraviti ako želimo novog predsjednika ili premijera?
- b) Što mislite o političkim izborima u RH?
Što Vama znače izbori?
Kako ste najčešće dolazili do informacija o izborima?
- c) Opišite svoja dosadašnja iskustva s glasovanjem.
Na koje ste izbore išli?
Zašto idete ili ne idete glasovati na izbore?
Kako ste se odlučili za koju ćete osobu ili stranku glasovati?

Za istraživanje je dobivena suglasnost ravnateljice Osječkoga centra za inkluziju. Svi su sudionici prije intervjua obaviješteni o cilju istraživanja i dobrovoljno su pristali sudjelovati u njemu. Sudionicima je tijekom i nakon istraživanja osigurana anonimnost, stoga se dobiveni podatci ni na koji način ne mogu povezati s podacima sudionika.

7.3. *Statističke metode*

Deskriptivna statistika za nominalne varijable iskazana je udjelima (proporcijama) i postotcima, a broječni podatci predstavljani su osnovnim mjerama

²⁵ Usp. Mariette BENGTTSSON, How to plan and perform a qualitative study using content analysis, *Nursing Plus Open*, 2 (2016) 8-14, 10.

sredine i raspršenja (medijan, interkvartilni raspon). Sukladno metodi prikupljanja podataka, primijenjen je tzv. manifestni pristup u kvalitativnoj analizi sadržaja.²⁶ Organizaciju i kodiranje kvalitativnih podataka radilo je troje autora ovog rada. Nezavisno jedan od drugoga, autori su induktivno primijenili postupke otvorenog kodiranja, a potom pristupili zajedničkoj analizi i završnoj organizaciji podataka.²⁷ Tako je u konačnici definirano ukupno 18 kodova, sedam potkategorija i tri opće kategorije.

8. Rezultati

8.1. Informiranost sudionika istraživanja o političkim događanjima i izborima u RH

Kvalitativnom analizom intervjua utvrđena je dostatna razina informiranosti troje od ukupno deset sudionika istraživanja (kod: *Dobra informiranost*) (slika 1). Jedan sudionik poznaje dvije političke stranke, jedan četiri, dok jedan sudionik navodi sedam političkih stranaka, njihove vodeće političare, kao i područja RH kojim pripadaju navedene političke stranke. Sudionik koji navodi najveći broj stranaka aktivan je član jedne političke stranke, dok su ostala dva sudionika bivši članovi istog ogranka stranke. Devet ispitanika upoznati su s izborima kao načinom odabira nove vlasti. Saznanja o izborima tri je sudionika dobilo u Udruzi za samozastupanje (kod: *Udruge*), kroz radionice ili kraćim pojašnjenjima osoba zaposlenih u Udruzi: »Kada dođemo na biračko tijelo, oni ponude imena i mi ubacujemo listiće u kutiju... po postotcima se određuje pobjednik« (sudionik 5).

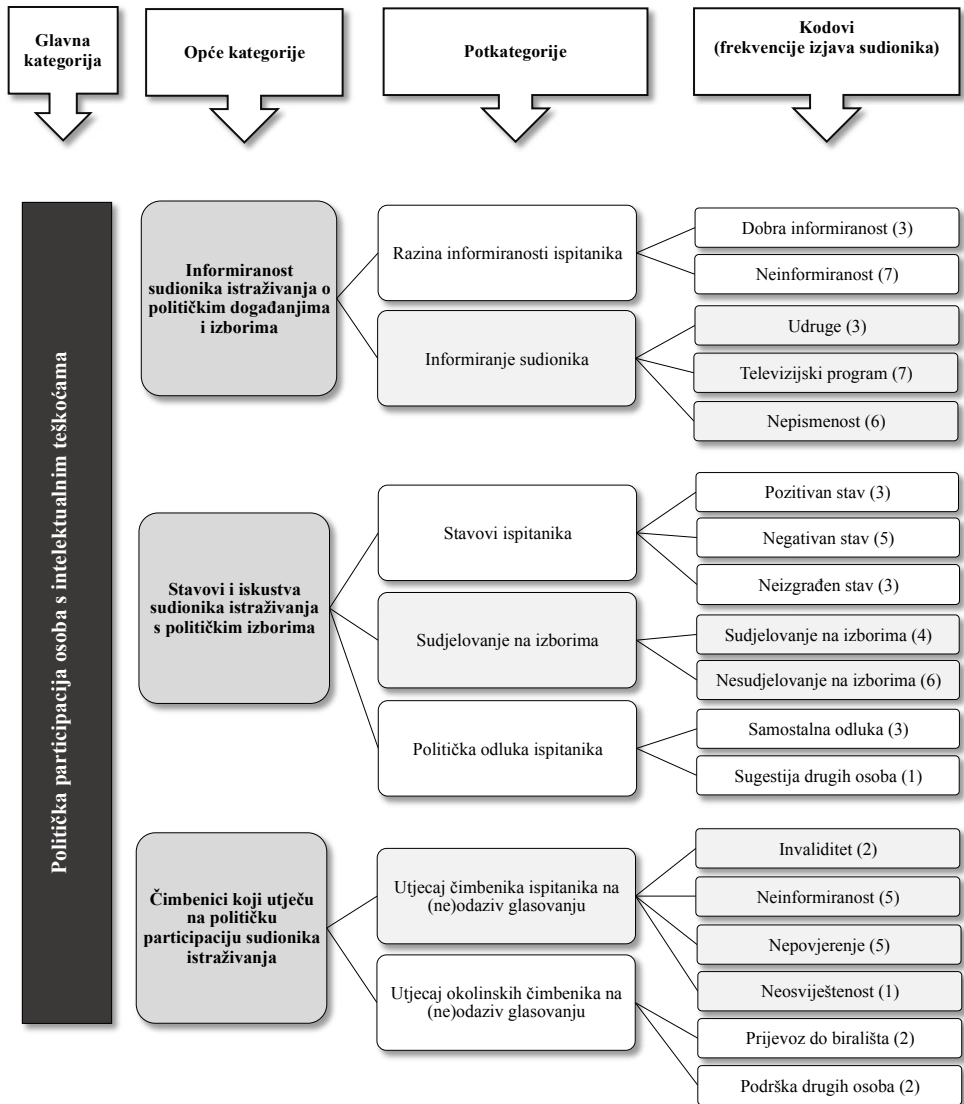
Informacije vezane uz politiku sedam sudionika saznaje prateći televizijski program (kod: *Televizijski program*), a šest sudionika nema razvijenu vještinu čitanja (kod: *Nepismenost*): »Ne znam čitati, pa ne mogu ništa saznati iz novina..., ali zato imam TV...«. Od ukupno deset sudionika, sedam ih je izjavilo da ne zna ništa o trenutnim političkim događanjima u državi (kod: *Neinformiranost*). Od navedenih sedam neinformiranih sudionika njih četvero imenuju pojedine neaktualne političare i ne znaju zašto su izbori važni. Šest sudionika ne zna tko je predsjednica RH. Jedna je sudionica izjavila da uopće ne zna što su izbori, dok je jedan sudionik prema iskustvima (gledajući TV), definirao izbore kao: »Izbori su ono kada ubacimo papir u kutiju« (sudionica 3).

²⁶ Usp. Satu ELO, Helvi KYNGÄS, The qualitative content analysis process, *Journal of Advanced Nursing*, 62 (2008) 1, 107-115, 109.

²⁷ Usp. Marina AJDUKOVIĆ, Kako izvještavati o kvalitativnim istraživanjima? Smjernice za istraživače, mentore i recenzente, *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (2014) 3, 345-366, 364.

8.2. Stavovi i iskustva sudionika istraživanja s političkim izborima

Četiri sudionika izjavilo je da su izbori jako važni (kod: *Pozitivan stav*): »Izbori su jako važni jer ljudi moraju glasati za one koje će voditi državu« (sudionik 5). Tri sudionika smatraju da izbori nisu važni (kod: *Negativan stav*) i da je potpuno svejedno tko pobijedi jer svakim se novim izborima ništa ne mijenja: »A kako izbori mogu biti važni kad nakon svih izbora uvijek bude isto... tko god od njih pobijedio, isto je...« (sudionica 8). Troje sudionika je izjavilo da nemaju

Slika 1. Proces organizacije i apstrakcije kvalitativnih podataka.

što reći općenito o izborima i nemaju određen stav o njihovoj važnosti (kod: *Neizgrađen stav*). Četiri sudionika navode kako idu glasovati jer se na izbore »mora ići«, bez jasnog obrazloženja zašto se mora glasovati. Jedan je sudionik jedanput sudjelovao na izborima (ne sjeća se kojim) kao član lokalnog izbornog povjerenstva te je opisao postupke glasovanja i zbrajanja glasova koji određuju pobjednika izbora (kod: *Sudjelovanje na izborima*).

Četiri sudionika izjavila su da nikada nisu izišla na izbore. Dvoje je sudionika na glasovanju bilo samo jedanput od kada imaju pravo glasa (kod: *Nesudjelovanje na izborima*), te se sa sigurnošću ne sjećaju na kojim su izborima sudjelovali: »Bio sam jednom ili dvaput na izborima... odlučio sam da neću ići jer ni jedna vlast ne donosi ništa dobro u državi...« (sudionik 2). »Nikad nisam bila na izborima...« (sudionica 10).

8.3. Čimbenici koji utječu na političku participaciju sudionika istraživanja

Kada je riječ o čimbenicima koji su izravno utjecali na (ne)izlazak sudionika na glasovanje, dvoje sudionika objasnilo je da pri izlasku na birališta imaju problem neorganiziranoga prijevoza (kod: *Prijevoz do birališta*) od trenutalnoga boravišta u Osijeku do mjesta stanovanja u kojem trebaju pristupiti biračkom mjestu: »Ne mogu glasati. Nisam tu u Osijeku, nemam autobus...« (sudionik 4). »Išla bih glasati, ali nemam kako...« (sudionica 7). Troje sudionika na izbore nije izlazilo jer ne znaju što su izbori, dok su dva sudionika jednom izašla na izbore, ali ni sami ne znaju zašto (kod: *Neinformiranost*): »Kažu političari da na izbore moram ići, a i sama ne znam zašto?« (sudionica 3). Jedan sudionik ne želi glasovati jer smatra da izbori sami po sebi nemaju nekakvo značenje i nemaju utjecaj na kvalitetu života (kod: *Neosviještenost*): »A zašto da idem glasati kada mi to glasanje uopće nije važno u životu..., ne znam razlog zašto bih ikome od njih dao svoj glas i stalno mi je isto« (sudionik 2). Jedan sudionik smatra da su slova na glasačkim listićima presitna, dok drugi navodi da ima tremor ruku i teško zaokružuje listiće (kod: *Invaliditet*): »Zbog vida jednom mi je pomogao asistent kod čitanja...« (sudionik 6). Dvije sudionice navode da im treba dodatna pomoć asistenta bez čije pomoći ne mogu na glasovanje (kod: *Podrška drugih osoba*).

Dvije sudionice nisu zadovoljne političkom situacijom i više nemaju povjerenja (kod: *Nepovjerenje*) u političare ni izbore te ne žele glasovati na budućim izborima: »Bila sam aktivna u politici i odavno sam prestala vjerovati političarima i politici... I neću više ići na glasanje... Puno mladih ne radi..., svi odlaze iz Hrvatske pa ne vrijedi glasati... I prije i poslije izbora ćeš isto živjeti« (sudionica 1). »Isto je tko pobijedi..., mladi odlaze pa nam je smanjen noćni život« (sudionica 7). Tri sudionika imaju povjerenja u izbore jer nakon izbora očekuju određene promjene: »Da imamo novca da idemo na more... « (sudionik 6), »Da

vozači i asistenti dobiju plaće...« (sudionik 9), »Da se što više ljudi zaposli..., da nam bude bolje. Izbori bi promijenili atmosferu, ljeto i zima, toplije i hladnije, pa bi onda bilo bolje« (sudionik 5). Pri političkoj odluci sudionika za koga glasovati i koga zaokružiti na glasačkom listiću, tri su sudionika samostalno odlučila (kod: *Samostalna odluka*), dok je jedan sudionik naveo neposrednu sugestiju asistenta pri odabiru za koga glasovati (kod: *Sugestija drugih osoba*): »Asistent mi je rekao za koga trebam glasovati...« (sudionik 6).

9. Rasprava

Odgovori sudionika upućuju na njihovu nedovoljnu upoznatost s aktualnim političkim događanjima u RH. Unatoč pozitivnoj transformaciji u društvu (socijalni model i model ljudskih prava), još uvijek postoji zanemarivanje aktivne uloge osoba s intelektualnim teškoćama.²⁸ Sudionicima su od političara najčešće poznati predsjednici pojedinih političkih stranaka te imena nekih od najvećih stranaka. Informacije vezane uz politiku sudionici najčešće saznaju prateći televizijski program. Većina sudionika nema razvijenu vještinu čitanja, zbog čega su ograničeni u korištenju različitih medijskih izvora, posebice novine u kojima su popraćena aktualna politička događanja. Sudionici se koriste medijima i udrugama kao dvama glavnim izvorima informacija. Mediji bitno utječu na socijalnu konstrukciju identiteta osoba s invaliditetom te na njihov položaj u društvu,²⁹ a njima se češće koriste starije osobe, dok se mlađi sudionici najčešće informiraju u udrugama.³⁰ Također, osobe s intelektualnim teškoćama češće čitaju dnevne novine od stručne literature i rijetko se koriste modernom tehnologijom (internet).³¹

Dakle, razvidno je da su osobe s intelektualnim teškoćama, nažalost, nedovoljno uključene u zajednicu.³² Sudionik je našeg istraživanja, koji navodi najveći broj imena političkih stranaka, najviše detalja o politici doznao aktivnim članstvom u jednoj stranci. Tijekom razgovora o imenima političara veći je broj sudionika imenovao političare koji trenutačno nisu aktualni u vlasti niti su medijski eksponirani. Bez obzira na to, navedeni su političari svojevremeno ostavili znakovit pečat na hrvatskoj političkoj sceni i općenito u hrvatskoj povijesti. Upravo su imena tih političara često spominjana u medijima kada se govori o njihovu političkom utjecaju i doprinosu, iako nisu eksponirani kao dio aktualne političke scene. Svi sudionici koji su imenovali stranke i/ili političare,

²⁸ Usp. Ana PETEK, Transformacija politike prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj: analiza ciljeva, *Anali Hrvatskoga politološkog društva*, 7 (2010) 1, 101-121, 117.

²⁹ Usp. Đukanović, Baraban, *nav. dj.*, 115.

³⁰ Usp. Ivan LEUTAR, Tanja PENAVA, Nedjeljko MARKOVIĆ, Uključenost osoba s invaliditetom u zajednicu, *Socijalne teme*, 1 (2014) 1, 89-114, 110.

³¹ Usp. *isto*.

³² Usp. *isto*, 89.

naveli su istu stranku koja je osnovana i sa sjedištem u regiji gdje sudionici žive i korisnici su Centra za inkluziju. Dakle, ti su odgovori na neki način bili očekivani. Upravo su dostupnost, aktualnost i članstvo u toj političkoj stranci bili ključni za aktivnu političku participaciju pojedinih sudionika u istraživanju. Ostale političke stranke koje su sudionici imenovali svjetonazorski su bliske navedenoj.

Kada je riječ o uključivanju mladih u političke stranke, o političkim zbivanjima mladi se pretežno informiraju putem televizije i interneta, pa je i logično da su dobro upoznati s problemima i očekivanjima drugih građana, koje usput usvajaju i kao osobna stajališta.³³ Zahvaljujući takvim aktivnostima, mladi ljudi postaju aktivnijim članovima društva uopće. Sukladno navedenom, iz aktivnosti sudionika ovog istraživanja kao članova pojedine stranke, proizlazi njihovo specifično iskustvo što može biti objašnjenjem više razine njihove informiranosti o političkim temama. Nameću se pitanja poput: Što je stvarni razlog (ne)informiranosti osoba s intelektualnim teškoćama, posebice osoba s intelektualnim teškoćama i što utječe na njihovo (ne)sudjelovanje na izborima? Takva bi *policy* pitanja stručnjaci zasigurno različito tumačili.³⁴ Pri tome svaki bi stručnjak trebao preuzeti individualnu odgovornost za odgovarajući pristup osobama s invaliditetom, odnosno za pristup koji bi tim osobama omogućio shvatiti osnovna značenja glasovanja na izborima i potaknuo ih participiranju i ostvarivanju vlastitih prava.

Sudionici koji su sudjelovali na izborima nisu znali navesti na koje su točno izbore izišli, ni o čemu se odlučivalo, što jasno upućuje na njihovu nedovoljnu informiranost. Izjava sudionika »Izbori su ono kada ubacimo papir u kutiju« (sudionik 3) i izjava sudionice da ne zna što su izbori, upućuju na vrlo nisku razinu upućenosti sudionika u značenje termina i istinsku svrhu održavanja izbora. To potvrđuju i izjave četvero sudionika koji ne znaju zašto su izbori uopće važni. Slabu upućenost sudionika moguće je povezati s načinima na koje se cjelokupno društvo odnosi prema osobama s invaliditetom. Taj se odnos mijenjao kroz povijest. Unatoč socijalnom modelu koji se razvija od devedesetih godina prošlog stoljeća, navedeni primjeri jasno upućuju na još prisutnu postojanost zastarjelog medicinskog modela. Pojava socijalnog modela i modela ljudskih prava donosi zalaganja za jednaka prava i mogućnosti kao i značajne promjene u odnosu društva prema osobama s invaliditetom.³⁵

Model koji se temelji na ljudskim pravima usmjeren je na dostojanstvo invalidne osobe, na uvažavanje različitosti tih osoba u društvu i državi, upućuje

³³ Usp. Vlasta ILIŠIN, Dejana BOUILLET, Anja GVOZDANOVIĆ, Dunja POTOČNIK, *Mladi u vremenu krize*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Friedrich Ebert Stiftung, 2013, 140.

³⁴ Usp. Krešimir PETKOVIĆ, Hal K. COLEBATCH, *Policy, Politička misao*, 41 (2004) 2, 183-186, 185.

³⁵ Usp. Vesna MIHANOVIĆ, *Invaliditet u kontekstu socijalnog modela, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47 (2011) 1, 72-86, 75.

na to da postoji život izvan bolničkih zidova te da osobe s invaliditetom trebaju same snositi odgovornost za svoje odluke i životne izbore.³⁶ Pojedini sudionici u našem istraživanju navode kako sve veći broj mladih ljudi odlazi iz RH (*»trbuhom za kruhom«*) te kako je noćni život u gradu Osijeku sve lošiji, što smatraju stanjem koje izbori mogu značajno promijeniti. Primjerice, godine 2015. iz Grada Osijeka odselilo je 2413 osoba što čini 2,26 % od ukupnoga broja stanovnika zabilježenog 2014. godine u Gradu Osijeku.³⁷ Takve i slične izjave sudionika odaju dojam *»uvježbanih odgovora«* nastalih utjecajem političara putem televizije ili nekih drugih oblika informiranja koji su sudionicima dostupni (npr. razgovori u Udruzi i sl.). Kao što je ranije navedeno, glavne izvore informiranja za osobe s invaliditetom imaju mediji i udruge.³⁸

Četiri su sudionika izjavila da su izbori jako važni jer ljudi moraju glasovati za one koji će voditi državu. Budući da navedeni sudionici percipiraju važnost izbora kroz svoju obvezu, ponovno se upućuje na neinformiranost kao posljedicu moguće manipulacije i nerealnog korištenja političkih prava. Navedeni rezultati nameću potrebu i ostavljaju prostor za podizanje svijesti udruga i lokalnih zajednica te ostalih ustanova koje skrbe o osobama s intelektualnim teškoćama kao i za njihovim umreženjem i učinkovitijim pružanjem odgovarajuće potpore osobama s intelektualnim teškoćama u svim segmentima njihova političkog participiranja (informiranje, prijevoz, potpora u provođenju izbora...).

Rezultati intervjua pokazuju slab odaziv sudionika na izborima, a time i nedostatan korištenje vlastitih prava kada je riječ o političkoj participaciji osoba s invaliditetom. Istraživanje provedeno 2009. godine na Studijskom centru socijalnoga rada u Zagrebu opisuje socijalni položaj 689 ispitanika osoba s invaliditetom na području Republike Hrvatske. Prema njemu više od 65 % ispitanika nikada nije sudjelovalo u političkom životu zajednice, povremeno ih je sudjelovalo 26 %, a redovito oko 10 % ispitanika.³⁹ Smatramo da navedeni rezultati upućuju na neuvažavanje temeljnih načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Konvencija jasno ističe nužnost osiguravanja invalidnim osobama, kao čestim žrtvama diskriminacije, segregacije i marginalizacije, ravnopravno uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda te poštivanje njihova dostojanstva vezano uz sve aspekte života.⁴⁰ Izjave četvero sudionika o njihovu aktivnom političkom participiranju na izborima, uz činjenicu da ne znaju navesti ni jedan

³⁶ Usp. Tihomir ŽILJAK, *Invaliditet je pitanje ljudskih prava. Može li obrazovanje pomoći njihovu ostvarenju?*, *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 2 (2005) 1, 247-259, 255.

³⁷ Hrvatski zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/> (09.02.2018).

³⁸ Usp. Zdravka LEUTAR, Ana ŠTAMBUK, Silvia RUSAC, *Socijalna politika i kvaliteta života starijih osoba s tjelesnim invaliditetom*, *Revija za socijalnu politiku*, 14 (2007) 3, 327-346, 338.

³⁹ Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Studijski centar socijalnoga rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, *Socijalni položaj osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2009, http://www.mdomsp.hr/UserDocsImages/zgrbac/Socijalni-polozaj_osoba_s_invaliditetom_u_Republici_Hrvatskoj.pdf (09.02.2018).

⁴⁰ Ujedinjeni narodi, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, UN, Opća skupština, Ujedinjeni narodi, New York, 2006.

razlog izlaska na izbore, upućuju na moguću manipulaciju njima kao osobama s intelektualnim teškoćama.

Može se reći da su političke manipulacije vrlo česta pojava, posebice u mladim ljudima jer su skloniji zauzimanju radikalnijih političkih pozicija, potencijalno su podložniji raznim oblicima političke manipulacije i instrumentalizacije.⁴¹ Od četiri sudionika koji izlaze na glasovanja, troje navodi da su odluku za koga glasovati donijeli potpuno samostalno, dok je jedan sudionik opisao savjetovanje i sugestiju asistenta pri odabiru kandidata za koga će glasovati. Neprimjereni postupci asistenta jasno upućuju na potrebu osiguravanja istinski kompetentnih osoba za pružanje potpore osobama s intelektualnim teškoćama pri glasovanju čime bi se spriječile nepravilnosti tijekom glasovanja. Organiziranje dodatnih posebnih edukacija za osobe koje pružaju potporu glasačima s intelektualnim teškoćama pokazuje se nužnim korakom, osobito zbog razlika u vrsti i razini njihove naobrazbe i kompetencija. Osobe s invaliditetom treba promatrati kao građane sposobne za slobodno i neovisno sudjelovanje na političkim izborima što pokazuje i njihovo pravo na glasovanje,⁴² ali privatno odabrani asistenti (pomagači) mogu ugroziti integritet izbora na što upućuju i odgovori sudionika u našem istraživanju.⁴³

Polovica sudionika ne izlazi na glasovanja zbog nepovjerenja u učinkovitost i važnost političkih izbora, što može biti rezultat nedostatka informacija ili njihova dugotrajnog nezadovoljstva političkom situacijom i povjerenjem u sustav općenito.

Nepovjerenje ispitanika fenomen je koji se bilježi i u glasovanju opće populacije kada je 74 % mladih u Podsljemenu, a 81 % u Peščenici izrazilo da »uopće« ili »djelomično« nemaju povjerenja u političke stranke. Da nema povjerenja u Hrvatski sabor, navodi 71 % mladih u Podsljemenu i 76 % u Peščenici, dok 59 % mladih u Podsljemenu i 63 % u Peščenici izražava manjak povjerenja u predsjednika Vlade.⁴⁴ Osim vrlo niske razine povjerenja u političke stranke i Hrvatski sabor, mladi su izrazili i vrlo negativne stavove prema političarima.⁴⁵ Pojedini sudionici ovoga istraživanja navode da žele izići na izbore, ali nemaju odgovarajući prijevoz do biračkog mjesta (iz Osijeka gdje trenutačno borave).

Dvjema je sudionicama evidentno potrebna pomoć druge osobe pri glasovanju. Odgovori i komentari sudionika upućuju na njihov interes za participaciju na izborima. Suprotno tomu, onemogućen i neorganiziran prijevoz do

⁴¹ Usp. Vlasta ILIŠIN i dr., *Mladi u vremenu krize*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Friedrich Ebert Stiftung, 2013, 107.

⁴² Usp. Christopher GAD, Steffen DALSGAARD, Disability as infra-critique. A compositionist approach to the election process in Denmark, *Journal of Cultural Economy*, 10 (2017) 3, 237-250, 247.

⁴³ Usp. isto, 246.

⁴⁴ Usp. Benjamin PERASOVIĆ i dr., *Croatian policy brief 2 from the project Memory, Youth, Political Legacy and Civic Engagement*, 2014, 5.

⁴⁵ Usp. isto, 7.

biračkog mjesta upućuje na nedostatnu socijalnu potporu i umreženost službi lokalne zajednice radi ostvarenja participacija osoba s invaliditetom na političkim izborima. Tijekom intervjua zabilježeni su vrlo slični odgovori sudionika, a moguć je razlog njihova svojevremena pripadnost istoj političkoj stranci. To je zasigurno utjecalo na količinu i vrstu informacija kao i na stajališta sudionika o političkoj situaciji, što se u konačnici odrazilo na njihove odgovore. Pojedini su sudionici tijekom intervjua davali kontradiktorne odgovore, izjave i opise vlastitih razmišljanja, primjerice, kada sudionik naglašava važnost izbora, jer oni donose nužne promjene, a potom izjavljuje da sam ne želi glasovati jer mu to nije važno. Slična je situacija sa sudionikom kojemu izbori uopće nisu važni i ništa ne mijenjaju, no ipak svakako želi glasovati. Međutim, kontradiktornost u izjavama osoba s intelektualnim teškoćama nije neuobičajena pojava, a nalazi o samopoimanju osoba s intelektualnim teškoćama često su neusklađeni i kontradiktorni.⁴⁶ Koncipiranje je pak praktičnog rada s osobama s intelektualnim teškoćama znatno otežano, upravo zbog velikog broja kontradiktornih nalaza.

9.1. Ograničenja istraživanja

Ograničenje je ovog istraživanja obuhvaćanje uzorka iz jedne ustanove i iz određenoga područja RH.

9.2. Preporuke za poboljšanje postojećeg stanja i buduća istraživanja

Naše su konkretne preporuke istraživnog problema usmjerene na regulativu aktualnih zakona i pravilnika, u obliku terminoloških preinaka aktualnih uputa DIP-a (npr. umjesto »birač s tjelesnom manom« koristiti se terminom »birač s motoričkim teškoćama« i sl.) i njihove primjene u zakonski okvir. Preporuke podrazumijevaju i bolju organizaciju i superviziju procesa glasovanja osoba s invaliditetom u obliku imenovanih »mobilnih timova« za ciljanu populaciju. Jedna se od ključnih preporuka odnosi na planirane i usmjerene edukacije i osnaživanje kompetencija osoba koje pružaju izravnu podršku osobama s invaliditetom u procesu glasovanja. Navedene se preporuke odnose i na sve ostale osobe involvirane u bilo koji oblik potpore (npr. informiranje osoba s intelektualnim teškoćama o političkoj participaciji). Tako bi se primjerenije pristupilo istraživnoj problematici jer bi osobe koje pružaju navedenu podršku, ali i društvo u cjelini, postigle višu razinu osviještenosti o političkoj participaciji osoba s invaliditetom.

⁴⁶ Usp. Boban PETROVIĆ, Duška STOJISAVLJEVIĆ, Katarina TADIĆ, Pojam o sebi osoba sa intelektualnim teškoćama. Implikacije za razvoj programa podrške, *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 11 (2012) 4, 521-545, 525.

Buduća bi istraživanja navedenoga problema trebala obuhvatiti veći uzorak iz drugih centara i udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom, posebice osobe s intelektualnim teškoćama, i to iz različitih dijelova RH. Na taj bi se način moglo ispitati imaju li i kolik utjecaj teritorijalno bliske političke opcije i drugi čimbenici na stavove osoba s invaliditetom.

Zaključci

Rezultati istraživanja jasno upućuju na nisku razinu informiranosti sudionika o političkim izborima. U konačnici, neinformiranost je rezultirala neosviještenošću sudionika istraživanja o svrsi i važnosti glasovanja te provođenju izbora uopće. Kako bi osobe s intelektualnim teškoćama uvidjele i osvijestile važnost izbora i osobnog aktivizma na izborima, prije svega, važno je odgovarajuće informiranje. Stoga, nužna je regulacija i kontrola razine i načina informiranja osoba s intelektualnim teškoćama o mogućnosti njihova participiranja na izborima. Rezultati također upućuju na općenito slab odaziv sudionika na političke izbore i nedovoljno korištenje vlastitih prava u smislu političke participacije osoba s intelektualnim teškoćama. Razlozi su slabog odaziva najčešće neinformiranost i konkretne poteškoće poput udaljenosti izbornog mjesta od mjesta stanovanja sudionika. Realizaciju izlazaka na izbore trebalo bi se stalno kontrolirati i sankcionirati, osobito u slučajevima neostvarivanja prava osoba s intelektualnim teškoćama.

Iz rezultata istraživanja evidentno je da ravnopravnost sudionika, osoba s intelektualnim teškoćama pri glasovanju na izborima u svakodnevnoj praksi ne funkcionira, unatoč postojanju dobrih predispozicija za ostvarivanje toga prava. Politička ravnopravnost treba biti osigurana u ostvarivanju njihovih biračkih prava, mogućnosti sudjelovanja u političkim raspravama, pokretanju i oblikovanju građanskih inicijativa te olakšanju njihova sudjelovanja u radu predstavničkih tijela. Iz navedenih značajki političke ravnopravnosti proizlazi i pravo osoba s intelektualnim teškoćama na uključivanje u svaki odsječak političkoga djelovanja. O budućnosti osoba s intelektualnim teškoćama trebaju odlučivati poglavito osobe o čijoj budućnosti je riječ, uz osiguravanje optimalne razine potpore. Zakonski okvir ističe da su osobe s intelektualnim teškoćama ravnopravni članovi društva. Društvo u cjelini mora biti senzibilizirano i odgovorno kada je u pitanju uvažavanje prava čovjeka s invaliditetom. Ostvarivanje njihovih prava ne smije ovisiti o (ne)spremnosti sustava ili volji pojedinaca, već ono mora biti primarnim ciljem inkluzivne politike i društva uopće.

Aleksandra Gvozdanić Debeljak,* Borko Baraban,** Robert Lovrić***

Voting of people with intellectual disabilities in the context of fundamental human values

Summary

The aim of the paper is to show the level of awareness of people with intellectual disabilities on political elections and to describe the reasons, ways and expectations for which persons with intellectual disabilities do (not) vote. The sample is a heterogeneous group of ten persons with intellectual disabilities from the Inclusion Centre Osijek aged from 28 to 65. Interview (semi-structured interview) has been used as a research method. The interviews took place on the Centre's premises. The participants responded to three basic questions, as well as to sub-questions asked by the interviewers. Research data have been shown at a qualitative level. The interview results point to inadequate awareness of the respondents on political elections, resulting in the lack of awareness of the respondents on the purpose of political elections and the functionality of voting participation. Also, the voter turnout is low and, consequently, there is an inadequate use of their voting rights in terms of political participation as disabled persons. Realization of rights of persons with disabilities must not depend on the (non)readiness of the system or the will of individuals but must be the primary goal of inclusive policy and society in general.

Key words: elections, people with disabilities, voting, political participation.

(na engl. prev. Lidija Getto)

---

* Aleksandra Gvozdanić Debeljak, M.Ed., MAEdu in Special Education, PhD student at Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb; Address: Borongajska cesta 83f, HR-10000 Zagreb; Faculty of Dental Medicine and Health Osijek, J. J. Strossmayer University of Osijek; Address: Crkvena 21, HR-31000 Osijek, Croatia; E-mail: agdebeljak@mefos.hr; Elementary School Ljudevit Gaj Osijek; Address: Krstova ulica 99, HR-31000 Osijek, Croatia; Address: Vijenac Murse 5, HR-31000 Osijek, Croatia.

** Borko Baraban, PhD, Assist. Prof., Department of Cultural Studies, J. J. Strossmayer University of Osijek; Address: Trg Svetog Trojstva 3, HR-31000 Osijek, Croatia; E-mail: bbaraban@unios.hr.

*** Robert Lovrić, PhD, MSN, RN, Faculty of Dental Medicine and Health Osijek, J. J. Strossmayer University of Osijek; Address: Crkvena 21, HR-31000 Osijek, Croatia; E-mail: rlovric@mefos.hr.